

Forholdsmessighet fra mange synsvinkler

Mette Kalager, red.

Forholdsmessighet: medisin, juss, filosofi og pandemi

Oslo: Fagbokforlaget, 2024

348 s.

ISBN 9788245053555

Michael 2025; 22: 294–295.

doi: 10.5617/michael.12634

De sju forfatterne har en flerfaglig tilnærming til forholdsmessighet med vekt på myndighetenes krisehåndtering i covid-19-pandemien. Allerede introduksjonskapittelet, som vel er et fellesprodukt, tydeliggjør et kritisk utgangspunkt idet det fastslås før innholdet i kravet om forholdsmessighet er presentert: «Det ble raskt klart under covid-19-pandemien at myndighetene ikke gjorde gode forholdsmessighetsvurderinger og at kunnskapsbasert praksis, som er et fundament for det norske helsevesenet, i det store ble glemt.» (s. 19).

I Del I behandles etiske utgangspunkter, psykologiske faktorer som kan influere på beslutninger, og kort om forholdsmessighet innen henholdsvis juss og medisin. Del II omhandler kunnskapsbasert medisin og prioriteringsprinsipper og forholdsmessighet i medisinsk praksis, noe som videreføres i Del III. Men først er det innskutt tre kapitler om forholdsmessighet i jussen. Det er for øvrig pussig at mens boktittelen omhandler faget «juss», omtales faget stort sett som «jus» ellers i boka.

De rettslige kapitlene er velskrevne, og klargjør betydningen av forholdsmessighetsvurderinger når inngripende avgjørelser fattes. Forholdsmessighet

omtales ofte i jussfaglig sammenheng som et krav om proporsjonalitet. Både EØS-retten og menneskerettighetene vektlegger dette, i tråd med ordtaket om ikke å «skyte spurv med kanoner». Prinsippet gjelder ikke minst ved inngrep i rettigheter beskyttet av Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) ved kravet om «necessary in a democratic society», se for eksempel EMK artikkel 8 nr. 2. Norge ble dømt i en rekke barnevernssaker i Strasbourg-domstolen for å bryte EMK artikkel 8 nr. 1 om respekten for «privatliv og familieliv», ikke minst grunnet manglende interesseavveininger slik nr. 2 krever før det fattes inngripende avgjørelser, for eksempel om svært begrenset samvær for biologiske foreldre.

Smittevernloven § 1-5 fra juni 2019 moderniserte 1994-loven som ble forberedt under aids-epidemien. Kravet kan uansett utledes av EMK artikkel 8. Et tiltak etter § 1-5 skal være «medisinskfaglig begrunnet», «nødvendig av hensyn til smittevernet» og «tjenlig etter en helhetsvurdering» og ikke utgjøre «et uforholdsmessig inngrep». Kravene ligner de generelle kravene til inngrep om å være egnet, nødvendig og forholdsmessig og ha hjemmel (Grunnloven § 113). Jo mer inngripende tiltak, jo sterkere krav til begrunnelse. I kapittel 8 diskuteres skolestengning, portforbud, karantenehotell og innreisekarantene opp mot disse kravene. I Del IV behandles smittevern og beredskap i norsk lov, mens Del V går nærmere inn på strategier som ble valgt for å begrense pandemien, og spørsmål om bruk av «anbefalinger» eller «tvang». Forfatterne mener myndighetene baserte seg på et «oppblåst» trusselbilde, som resulterte i uforholdsmessige inngrep. Dette er spørsmål som også er drøftet og besvart i de tre koronarapportene (NOU 2021: 6, NOU 2022: 5 og NOU 2023: 16).

De rent medisinske kapitlene er spesialiserte, slik at de neppe har interesse ut over samfunnsmedisinere og smittevernseksperter. Boka er supplert med en rekke morsomme og tidvis klargjørende tegninger, men tidvis er de også lett uforståelige. Opphavspersonen er ikke kreditert.

En kortfattet avslutning i Del VI oppsummerer forfatternes samlede kritikk av håndteringen av pandemien – knapt og konsist, og ikke overraskende.

Aslak Syse

aslak.syse@jus.uio.no

Aslak Syse er lege, jurist og professor emeritus ved Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo.